

DEZVOLTAREA DURABILĂ A REPUBLICII MOLDOVA PRIN VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CULTURAL

Dr., conf. univ. **Valentina URSU**

E-mail: ursuvalentina@yahoo.com

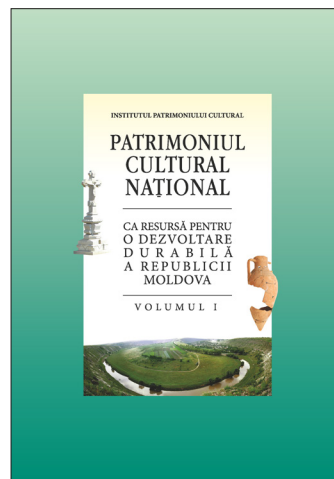
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Secolul al XXI-lea se caracterizează prin eforturi și preocupări ale comunității internaționale și naționale în domeniul protecției și valorificării patrimoniului cultural. Pentru societatea modernă valoarea educațională, civilizatoare și, nu în ultimul rând, economică a patrimoniului este evidentă. Pe lângă stat, comunitatea are un rol tot mai important în identificarea, protejarea și valorificarea acestuia.

Din păcate, populația Republicii Moldova nu cunoaște suficient de bine ce înseamnă să participe, să te implice în salvagardarea patrimoniului, nu conștientizează pe deplin necesitatea protecției acestuia. În contextul dat, volumul I al culegerii *Patrimoniul cultural național ca resursă pentru o dezvoltare durabilă a Republicii Moldova*, coordonată de Victor Ghilaș și Adrian Dolghi, poate servi drept ghid pentru o mai bună cunoaștere a bogatei moșteniri culturale a țării noastre și suport util pentru valorificarea și protejarea ei.

Considerăm că structura volumului este relevantă și metodologic argumentată. Studiul cuprinde mai multe compartimente semnate de savanți consacrați: Victor Ghilaș, Adrian Dolghi, Vlad Vornic, Alexandru Levinschi, Alla Ceastina, Constantin Spânu, Tudor Stăvilă, Natalia Procop, Natalia Grădinaru, Ion Duminiță, Ivan Duminiță, Nicolai Cervencov, Diana Nicoglo, Victor și Ecaterina Cojuhari, Tatiana Zaicovschi, Svetlana Procop, Dorina Onica, Mihai Ursu ș. a.

Autorul Compartimentului I, „Potențialul axiologic al patrimoniului cultural”, Victor Ghilaș, argumentează importanța valențelor spirituale ale patrimoniului culturii tradiționale, acesta fiind, în același timp, o atracție, un instrument și un beneficiar al dezvoltării și al consumului de producție culturală și științifică. Subscriem afirmației: „...Cercetarea patrimoniului cultural din Republica Moldova este axată în prezent pe principiile: știința pentru cunoaștere și știința pentru educație. Propunem un concept nou privind schimbarea paradigmei și conținutului cercetărilor în direcția: știința pentru dezvoltarea societății”. Remarcăm expunerea judicioasă a principalelor etape și a caracteristicilor esențiale ale Programului de

Patrimoniul Cultural Național ca resursă pentru o dezvoltare durabilă a Republicii Moldova. Vol. 1. / Coord.: V. Ghilaș, A. Dolghi. Chișinău: Tipogr. „Notograf Prim”, 2019, 320 p.

Stat „Valorificarea potențialului culturii tradiționale în dezvoltarea Republicii Moldova”, director de program doctor habilitat Victor Ghilaș, și a proiectului „Platforma științifică națională pentru valorificarea patrimoniului cultural”.

Compartimentul 1.1, cu genericul „Patrimoniul arheologic al Republicii Moldova. Date generale”, elaborat de Vlad Vornic, reprezintă o analiză a documentării și inventarierii vestigiilor arheologice de pe teritoriul țării noastre. Autorul constată cu regret: „Din cele peste 7 700 de obiective arheologice repertoriate în anul 1993, în Registrul monumentelor au fost incluse mai puțin de 5 mii de situri, dintre care cca 3 mii de tumuli, 1 600 de așezări, 120 de stațiuni paleolitice, 75 de cetățui și 50 de necropole datând din diferite epoci istorice. Prin urmare, la evidența de stat nu au fost luate peste 2 mii de situri arheologice, neasigurându-li-se, astfel, protecția juridică adecvată”. Este analizată activitatea Agenției Naționale Arheologice pentru protejarea obiectelor de patrimoniu incluse în registrul respectiv. Se menționează că patrimoniul arheologic imobil al Republicii Moldova numără peste 9 000 de situri de categorii și tipuri diferite, dintre

care 180 de stațiuni, cca 2 650 de așezări deschise, 90 de cetăți sau așezări fortificate, 6 fortificații liniare, 5 950 de tumuli sau movile funerare și 130 de cimitire plane pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Descrierile sunt însoțite de comentarii și imagini.

Merită a fi remarcat compartimentul 1.2 „Peisajul arheologic al Republicii Moldova”. Pornind de la constatarea că: „... Spațiul din răsăritul Carpaților și până pe Nistru din cele mai vechi timpuri a fost o zonă de trecere pentru diferite comunități, triburi și popoare în procesele de colonizare, din Orientul Apropiat și îndepărtat spre Europa Centrală și de Vest, sau invers, din aceste din urmă regiuni – spre sud și sud-est”, autorul – Alexandru Levinschi – menționează că amplasarea geografică favorabilă a regiunii a determinat, în mare parte, procesul de asimilare a spațiului și a locuirii omului în acest ținut, fapt ce a determinat studierea și valorificarea mai multor peisaje arheologice.

„Mozaic arhitectural”, astfel se intitulează Capitolul II, semnat de Alla Ceastina. Sprijinindu-se pe cercetarea documentelor de epocă, studiul clasifică monumentele arhitecturale din țara noastră astfel: urbanistice, de arhitectură rezidențială, de arhitectură civilă, de arhitectură religioasă, de arhitectură militară, de arhitectură industrială, de arhitectură peisajeră și de design al parcurilor și grădinilor, structuri monumentale și sculpturale, forme arhitecturale mici utilizate în arhitectura populară. Menționăm descrierea mai multor monumente de arhitectură: Complexul Catedralei din Chișinău, primul spital orășenesc din Chișinău, Banca publică orășenească din Chișinău, Grădina publică Ștefan cel Mare și Sfânt, monumentul lui Ștefan cel Mare, monumentul lui Al. Pușkin din Grădina publică Ștefan cel Mare și Sfânt din Chișinău, Conacul Manuc-Bei, Mănăstirea Hârbovăț, Podul de la Călărășeuca, Cetatea Soroca, Monumentul bătaliei de la Cahul, fiind valorificat un bogat material documentar. În studiu este inclus un extras din *Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat*, care cuprinde 1 328 de obiecte ale patrimoniului arhitectural, de mare interes pentru cercetători și publicul larg.

Constantin Spânu, autorul studiului „Colecțiile Muzeului Național de Artă al Moldovei” din capitolul III al culegerii analizate, menționează că patrimoniul muzeului înglobează peste 39 de mii de piese sistematizate în colecții: artă antică din sec. IV–I î.Hr. – sec. II d.Hr., artă medievală târzie și populară, artă națională modernă și contemporană, artă rusă, artă universală vest-europeană, artă orientală. Este benefică includerea în studiu a operelor de pictură, grafică, sculptură, artă decorativă aplicată ale artiștilor plastici din Basarabia, RSSM și Republica Moldova ce se păstrează în fondurile muzeului.

Tudor Stăvilă, în cercetarea „Icoana medievală din colecțiile muzeale din Republica Moldova”, expune detaliat situația în domeniul păstrării moștenirii ecleziastice, prezentând etapele principale ale identificării și păstrării icoanelor medievale. O mărturie importantă a evoluției artei moldovenești constituie patrimoniul de icoane din secolele XVI–XIX care s-a confruntat cu vitregiile timpurilor. Autorul afirmă că, fiind colectate de muzeografi, achiziționate sau confiscate la vamă, colecțiile existente nici pe departe nu completează golurile ce țin de secolele al XVI-lea, al XVII-lea și al XVIII-lea, majoritatea icoanelor datând cu secolul al XIX-lea.

Studiul „Arta textilă din fondurile Muzeului Național de Artă a Moldovei” o are în calitate de autoare pe Natalia Procop. Se reiterează că la etapa actuală bogata colecție a MNAM cuprinde peste 39 de mii de lucrări din domeniul artelor plastice și decorative din secolele XV–XXI. Cercetătoarea face o prezentare a covoarelor, colecției de baticuri, panourilor decorative, tapiseriei monumentale etc., descrie perioadele de achiziție sau donație ale acestora. Sunt reflectate problemele ce țin de colecția de textile din fondurile MNAM.

Culegerea inserează un capitol amplu dedicat patrimoniului etnologic al popoarelor conlocuitoare din Republica Moldova. Acesta începe cu subcapitolul, elaborat de Natalia Grădinaru, dedicat moștenirii etnografice a românilor. Studiul informează despre așezările, locuințele tradiționale, inventarul casnic, gospodăria. Se analizează modul de trai, ocupațiile de bază: agricultura, creșterea vitelor și îndeletnicirile casnice: țesutul, broderia, confecționarea îmbrăcămintei; precum și prelucrarea lemnului, fierului, pietrei, pielii, giuvaiergeria, costumele populare, alimentația tradițională și ceremonială.

Cultura materială a ucrainenilor este oglindită în subcapitolul semnat de Victor și Ecaterina Cojuhari. Studiul cuprinde o prezentare etno-demografică a comunităților de ucraineni de teritoriul dintre Prut și Nistru. Autorii descriu principalele îndeletniciri, specificul locuinței, vestimentației, hrana și ustensilele. Se constată că patrimoniul etnografic al ucrainenilor de pe teritoriul Republicii Moldova se păstrează în mai multe muzee naționale și locale. În concluzie autorii menționează: „Cultura populară tradițională a ucrainenilor locali a fost influențată de doi factori principali: pe de o parte, interacțiunea activă cu populația băștinașă; pe de altă parte, amestecul variantelor locale ale culturii tradiționale ucrainene, introduse de imigranții din diferite regiuni ale Ucrainei”.

Diana Nicoglo, autoarea subcapitolului intitulat „Cultura materială a găgăuzilor”, examinează

ocupațiile de bază și cele casnice, locuința, portul popular, alimentația tradițională, specificul modului de trai al găgăuzilor din Republica Moldova. Imaginile și ilustrațiile ce însoțesc comentariile întregesc informațiile expuse despre Muzeul Regional de Istorie Naturală din Comrat, Muzeul de Istorie și Etnografie din Ceadâr-Lunga, un șir de complexe turistice și arhitecturale, festivaluri și sărbători tradiționale găgăuze.

Studiul „Cultura materială a rușilor”, semnat de cercetătorii Tatiana Zaicovschi, Olga Garusova, Natalia Iurcenco, Serghei Sîciov și Maria Axenti evocă ocupațiile, meșteșugurile, locuința, bucătăria tradițională, portul popular al etnicilor ruși din țara noastră. Sunt incluse numeroase imagini inedite ale bisericilor, icoanelor, cărților vechi, locuințelor, obiectelor de mobilier, portului popular, mai multe dintre acestea fiind realizate de autori în cadrul cercetărilor de teren. Este prețioasă descrierea monumentelor rușilor creștini ortodocși de rit vechi.

Subcapitolul 4.5 al culegerii inserează un studiu dedicat patrimoniului etnografic al bulgarilor. La elaborarea acestuia au contribuit Ivan Duminiță, Nicolai Cervencov, Emilia Bancova, Alexandr Covalov, Marina Miron. Este evocată apariția bulgarilor pe teritoriul Republicii Moldova și a relațiilor acestora cu mănăstirea Căpriană. Un loc distinct în cercetare este dedicat locuinței tradiționale, portului și costumului popular, ocupațiilor și meșteșugurilor casnice, alimentației și ustensilelor tradiționale. Sunt prezentate Muzeul Patrimoniului Cultural din or. Taraclia, Muzeele de Istorie și Etnografie din or. Tvardița, s. Corten, s. Cairaclia, Chirsova, Vinogradovca, precum și monumentele istorice din Republica Moldova dedicate bulgarilor.

Apreciem subdiviziunea consacrată culturii materiale a romilor, ce îi are ca autori pe Ion Duminiță și Svetlana Procop. „În mod paradoxal, deduc autorii, elementul potrivit care definește comunitatea romă este *diversitatea, proliferată prin mai multe aspecte: identitar, lingvistic, socio-cultural, profesional, religios, amplasarea geografică etc.*”. Este importantă sub aspect științific, dar și pentru publicul larg, punerea în evidență a diferitor categorii ale romilor din Republica Moldova.

„Cultura materială a evreilor”, subcapitol semnat de Victor Damian, evocă istoricul prezenței evreilor pe teritoriul Republicii Moldova, descrie un șir de obiective de patrimoniu: Monumentul victimelor pogromului din Chișinău, Monumentul victimelor ghetoului din Chișinău, Monumentul victimelor fascismului, Cimitirul evreiesc din Chișinău, Cimitirul evreiesc din Orhei, Sinagoga din Rașcov, Cimitirele evreiești din Rașcov, Bălți, Soroca, Călărași etc.

Dorina Onica, în cercetarea „Peisajele etnografice ale Moldovei”, prezintă diferite tipuri de peisaje: agrar, forestier, piscicol, pastoral, pomiviticol. De remarcă descrierea de către autoare a particularităților și importanței peisajelor etnografice. Acestea, „parte a peisajelor etnologice, reflectă substraturile umanizării de către o comunitate pe parcursul timpului istoric prin elemente de etnocivilizație și etnocultură, arhivând astfel realizări de cultură materială și manifestări de cultură spirituală, fapt care contribuie la conturarea identității, păstrarea memoriei artistice și a unui patrimoniu etnografic aflat mereu în dinamică”. Sunt de luat în seamă argumentele și pledoariile autoarei în vederea păstrării și ocrotirii peisajelor etnografice.

Capitolul VI, „Evoluția muzeului ca fenomen social-cultural în spațiul Pruto-Nistean”, elaborat de Mihai Ursu, examinează premisele ce au determinat apariția instituției muzeale în spațiul nostru, a primelor colecții istorice, de familie, a expozițiilor Muzeului Zemstvei din Chișinău. Concomitent, este analizată activitatea Muzeului de Antichități din Cetatea Albă, ideea fondării unui muzeu etnografic în aer liber, activitatea Comisiunii Monumentelor Istorice din Basarabia. Studiul analizează statutul muzeelor în RSS Moldovenească, activitatea Muzeului Republican de Studiere a Ținutului Natal din RSSM, a muzeelor sătești și raionale, precum și activitatea muzeelor din Republica Moldova la etapa actuală.

Capitolul „Experiențe și perspective în domeniul cartografierii patrimoniului cultural al Republicii Moldova”, semnat de Adrian Dolghi, care încheie volumul, analizează experiența UNESCO, cea sovietică, a cercetătorilor din RSSM și din România. Sunt detaliat cercetate manuscrisul Atlasului de Istorie a Moldovei cu 32 de hărți, Prospectul Atlasului istorico-etnografic regional al Ucrainei, Bielorusiei și Moldovei. Este pusă în valoare contribuția savanților N. Mohov, I. Grosu, I. Hâncu, V. Marchevici, V. Zelenciuc, D. Dragnev, P. Bârnea, V. Dergaciov, O. Levițki, M. Ghițiu ș.a. în editarea unui șir de atlase și hărți. Autorul vine cu recomandări privind domeniul cartografierii patrimoniului cultural al Republicii Moldova.

Menționăm că investigațiile științifice prezentate în lucrare pot avea o contribuție semnificativă la dezvoltarea în ansamblu a societății. Lucrarea va fi utilă din perspectiva aplicării ei în calitate de suport metodologic și conținut informativ pentru muzeografi, în valorificarea turistică a bogatei moșteniri culturale, ca sursă didactică pentru elevi, studenți, profesori, precum și cercetătorilor în vederea aprofundării cunoștințelor despre patrimoniul material național și local.